Konkurrence og rivalisering i totalforsvaret[1]

1. udgave udgivet som artikel i antologien 'Totalforsvar 2.0 Erfaringer fra den kolde krig til i dag', Djøf Forlag 2026
2. udgave udgivet som artikel på zrv.dk

1. Introduktion

I oktober 2014 spurgte Rasmus Dahlberg mig, om jeg ville bidrage med et kapitel om redningsberedskabets rolle i Totalforsvaret før og under den kolde krig. Artiklen skulle indgå i en antologi med titlen "Totalforsvar 2.0: Hvad kan vi lære af historien?"

Det var lige efter, at vi havde fået 'Ministeriet for Samfundssikkerhed og Beredskab', og jeg sagde straks ja tak til at medvirke. I foråret 2026 udkom antologien 'Totalforsvar 2.0 Erfaringer fra den kolde krig til i dag' redigeret af Rasmus Dahlberg og Niels Klingenberg Vistisen på Djøf Forlag. Bogen henvender sig til alle med interesse for beredskabet. Den består af 19 fagfællebedømte artikler, der alle fokuserer på at bruge erfaringerne fra den kolde krigs danske totalforsvar som grundlag for at genopbygge et moderne, robust totalberedskab i lyset af de trusler, vi står over for i disse år. Bogen kan købes her: https://djoefforlag.dk/products/totalforsvar

I min artikel 'Konkurrence og rivalisering i beredskabet', beskriver jeg, hvordan beredskabet er blevet ringere, fordi vi ikke længere udnytter brudfladen mellem privat foretagsomhed og offentlig opgavevaretagelse, ligesom jeg sætter spørgsmålstegn ved det niveaudelte beredskab, som betyder, at kommuner og stat udfører det samme arbejde – og rivaliserer i stedet for at koordinere.

Efter udgivelse af bogen er jeg på enkelte punkter blevet opmærksom på nye oplysninger, som underbygger de konklusioner, jeg allerede har draget, hvorfor jeg efter orientering af Rasmus Dahlberg har opdateret artiklen.

De fejl m.v. som blev afklaret i forbindelse med fagfællebedømmelsen, er naturligvis blevet rettet, hvorimod jeg har valgt at beholde mit oprindelige noteapparat. Desuden har jeg valgt at indsætte et billede i artiklen som meget godt illustrerer en af de rejste problemstillinger.

Resumé udarbejdet af bogens redaktion

Kapitlet undersøger konkurrence og rivalisering som en overset, men vedvarende drivkraft i udviklingen af det danske totalforsvar med særligt fokus på brand- og redningsberedskabet. Med afsæt i luftværnsarbejdet fra 1930'erne analyseres spændingerne mellem statslige

initiativer, kommunale brandvæsener og private redningskorps som Falck og Zonen. Under besættelsen førte etableringen af statslige CBU-kolonner til kompetencestridigheder, ligesom Justitsministeriets Brandudvalg aktivt modarbejdede private entreprisebrandvæsener i købstæderne. Efter 1945 fortsatte rivaliseringen, nu også om redningsarbejdet, der gradvist

blev omdefineret fra privat forretningsområde til offentlig kerneopgave gennem beredskabsloven af 1992 og senere reformer. Kapitlet argumenterer for, at udviskningen af grænsen mellem statsligt og kommunalt niveau – og svækkelsen af det privat-offentlige samspil – har haft konsekvenser for ressourceudnyttelse og robusthed. Afslutningsvis rejser forfatteren spørgsmålet, om et fortsat niveaudelt beredskab styrker eller svækker totalforsvaret i en ny sikkerhedspolitisk virkelighed.

2. De manglende erfaringer fra luftværnsarbejdet 1933-1945

Arbejdet med civilbeskyttelsen før og under besættelsen ikke har været genstand for egentlig videnskabelig undersøgelse. At det forholder sig sådan, er slående, når det tages i betragtning, at det var et altafgørende udgangspunkt for den danske politik i de fem besættelsesår, at skåne landet og befolkningen mod krigen og krigens følger, udtrykt i regeringens og kongens proklamation på besættelsesdagen den 9. april 1940: "*Den danske Regering vil forsøge at sikre det danske Folk og vort Land imod de af Krigsforhold følgende Ulykker*…"

Det var – med et enkelt lille forbehold udtrykt med ordet "da" - det samme, kong Christian X efter fem års besættelse kunne sige til den dimitterende statsminister den 5. maj 1945: "*Vi opnåede da, at København ikke blev bombarderet, og at landet ikke blev ødelagt*."[2]

---

[1] Kjeld Hillingsø: totalforsvar i Lex på lex.dk. Hentet 20. maj 2025 fra lex.dk/totalforsvar: Indsats for at opretholde et organiseret og funktionsdueligt samfund, samt beskytte befolkningen og samfundets værdier

[2] Niels Alkil: Besættelsestidens Fakta, Sagførerraadet. I kommission hos J.H. Schultz Forlag, 1. bind 1. del p. 147, Erik Scavenius: Forhandlingspolitikken under Besættelsen. Spektrum, 2. udgave 1995 i form af uændret fotografisk optryk af originaludgaven fra Steen Hasselbachs Forlag 1948, p. 199. Om det lille ord "da" se Bo Lidegaard: "Vi opnaaede da, at København ikke blev

I juni 1945 blev 'Den Parlamentariske Kommission' nedsat med det endelige formål at afgive beretning til Folketinget om de politiske forhold op til og under besættelsen. Kommissionen afsluttede sit arbejde i 1953, omtrent på samme tid, hvor de første faghistoriske undersøgelser af besættelsestiden begyndte at udkomme.[3]
I årene herefter har vi fået en perlerække af videnskabelige undersøgelser, alle koncentreret om de politiske forhold under besættelsen, relationerne til og mellem besættelsesmagten, modstandsbevægelsen m.v. m.v., alt under forskellige skoler og traditioner, efterhånden som besættelsen er kommet mere på afstand.[4]
Pointen her er, at mens forskningen har koncentreret sig om den politiske indsats, er hele det enorme arbejde, der fra midten af 1930'erne og 15 år frem blev udført for at beskytte befolkningen mod krigens følger, aldrig blevet faghistorisk undersøgt. Vi står således i dag uden erfaringer om værdien, eller manglen på samme, af det arbejde.[5]

3. Luftværnsarbejdet i mellemkrigsårene

Da Hitler i 1933 overtog regeringsmagten i Tyskland, tog regeringen med Indenrigsministeriet som udførende en række initiativer, som skulle sikre civilbefolkningen mod følgerne af en eventuel krig. I 1935 vedtoges den første luftværnslov, og på baggrund af den, afgav Københavns kommunes Luftværnsudvalg i 1937 en meget omfattende "Blaa Betænkning" med detaljerede overvejelser om en lang række forhold, det var nødvendigt at tage stilling til og planlægge.[6]
I april 1938 vedtog Folketinget en ny luftværnslov, der kom til at danne grundlag for alle senere luftværnsforanstaltninger før og under Nazitysklands folkeretsstridige besættelse af Danmark den 9. april 1940.[7] Til at lede arbejdet udnævntes politiinspektør Arthur Dahl, og den 20. juni 1938 oprettedes Statens civile Luftværn.[8]
I efteråret 1938 påbegyndtes opsætning af sirener i de fire største byer. Ved besættelsen var der opstillet 107 sirener, og ved befrielsen den 5. maj 1945 var antallet vokset til 599 sirener plus et antal militære og private sirener, således at Danmark i alt var dækket med 669 sirener.[9]
I løbet af 1939 var antallet af byer, der var kategoriseret som luftværnspligtige, oppe på 42.[10] Fra august 1939 var politimestrene tillige luftværnschefer og dermed som statsmyndighed overordnet ansvarlige for, at kommunerne i de luftværnspligtige byer levede op til deres pligter indenfor luftbeskyttelse såsom organisering af hjælpe- og husbrandvagter, evakuering, sanitetstjeneste, sikring af sygehuset, oprettelse af kommandorum, beskyttelsesrum, varslingstjeneste mm.[11]
Angsten for krigens følger gav god mening. Ved det europæiske krigsudbrud den 1. september 1939 kunne regering og befolkning følge med i konsekvenserne af den moderne krigsførelse. Fx kunne Berlingske Tidende allerede den 3. september 1939 berette, med det polske telegrambureau som kilde, at der alene den 2. september 1939 var bombarderet 94 polske lokaliteter, hvoraf 22 var byer med over 10.000 indbyggere. Et angreb havde ramt et hospital,

---

bombarderet…" Tilpasningspolitik, samarbejdspolitik og ikke-blokpolitik i Henrik Dethlefsen og Henrik Lundbak [red]: Fra mellemkrigstid til efterkrigstid Festskrift til Hans Kirchhoff og Henrik S. Nissen på 65-årsdagen oktober 1998. Museum Tusculanums Forlag Københavns Universitet 1998, p. 673ff

[3] Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund, Niels Wium Olesen og Jakob Sørensen: Danmark besat krig og hverdag 1940-45, 5. reviderede udgave 2020. Informations Forlag, p. 687 og 732

[4] Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund, Niels Wium Olesen og Jakob Sørensen: Danmark besat krig og hverdag 1940-45, 5. reviderede udgave 2020. Informations Forlag, p. 735ff

[5] Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Finansministeriet, Beredskabsstyrelsen: Analyse af redningsberedskabet Maj 2002 peger p. 172ff på behovet for øget forskning på beredskabsområdet. Om de gode anbefalinger er blevet realiseret, er jeg ikke klar over. Af brs.dk/da/virksomhed-institution/forskning-og-analyse/ fremgår, at " *Her kan du læse om Beredskabsstyrelsens arbejde med forsknings- og udviklingsprojekter og internationalt videns- og forskningssamarbejde på beredskabsområdet. Beredskabsstyrelsen ønsker at samarbejde med andre om projekter, der bidrager med ny viden. Vi kommer også gerne ud og holder oplæg på baggrund af vores analysearbejde*", men der er ikke nævnt nogen projekter. Siden er senest opdateret i september 2020. Hentet 22. maj 2025

[6] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 10 og 72ff

[7] Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund, Niels Wium Olesen og Jakob Sørensen: Danmark besat krig og hverdag 1940-45, 5. reviderede udgave 2020. Informations Forlag, p. 84

[8] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 4ff. Styrelsens første navn var "Det civile Luftværn", hvilket i 1939 blev ændret til "Statens civile Luftværn, jf. Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 15. Allerede i 1938 anvendtes dog på en oplysningsbrochure termen "Statens civile Luftværn" jf. Det kongelige Bibliotek: Hæren, Statens civile Luftværn, M180170: Beskyttelsen mod Følgerne af Luftangreb En foreløbig Vejledning for alle København 1938

[9] Statens civile Luftværn 1938-1949, bind III, p. 82-83

[10] Statens civile Luftværn 1938-1949, bind I, p. 5ff og 10

[11] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 79ff, Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 10ff

og alene Warszawa havde været udsat for seks luftangreb. En opgørelse viste, at krigen allerede havde ramt civilbefolkningen langt hårdere end militæret; 130 var blevet dræbt, heraf "kun" 12 militærpersoner.[12]
Dagen efter fik vi selv krigen ind på livet, da en britisk maskine ved en fejl kastede fire bomber over Esbjerg og bl.a. ramte et boligkvarter. Som et af de første civile ofre for Anden Verdenskrig blev en ung mor, Edel Hansen, dræbt. Bombningen udløste vild panik i Esbjerg, hvor byens befolkning i hundredevis flygtede ud på landet.[13]
Umiddelbart den 1. september 1939 blev de første næsten 20.000 såkaldte CB-pligtige [CB for Civil-Beskyttelse] indkaldt. Der var tale om mænd fra sessionsårgangene 1936, 1937 og 1938 bosat i et af de 42 luftbeskyttelsesområder, der skulle yde bistand til løsning af luftværnsopgaver.[14] Mandskabet fik uddannelse og gjorde tjeneste indenfor en af tjenestegrenene varslings- og meldingstjeneste, politi, brand, sanitet og sygehus, teknik, gasbeskyttelse og socialtjeneste m.fl., der igen var inddelt i diverse undergrupper.[15]
I marts 1940, dvs. kort før besættelsen, blev Danske Kvinders Beredskab [DKB] stiftet som en underafdeling af Dansk Luftværnsforening med kronprinsesse Ingrid som protektor. I løbet af besættelsen fik organisationen intet mindre end 42.000 medlemmer, der blev uddannet indenfor hospitalstjeneste, telefonvagt, forplejning, spædbørnspleje etc. Frivillige kvinder i hjælpearbejdet kaldtes ofte "Lotter".[16]

4. Oprettelsen af statslige udrykningskolonner 1941

Tirsdag den 9. april 1940 blev Danmark besat af Nazityskland. Det er en selvstændig og ofte overset pointe ved begivenhederne på den historiske dag, at luftværnet, der skulle beskytte befolkningen mod luftangreb, ikke blev aktiveret. Lederen af luftværnet, Arthur Dahl havde ellers, som følge af de foruroligende meldinger om tysk militæraktivitet den 8. april, opfordret regeringen til at aktivere beredskabet, hvilket imidlertid blev afslået af frygt for ikke at provokere tyskerne. Da tyske bombefly om morgenen nærmede sig Danmark, kom sirenerne således ikke i brug.[17]
Ved besættelsen bestod det civile udrykningsberedskab i hovedsagen af politiet, de kommunale købstadsbrandvæsener og de enkelte sognekommuners lokale brandberedskab, de to redningskorps Falcks Redningskorps A/S [Falck] og det daværende Zone-Redningskorpset K/S [Zonen], hvoraf Falck var langt det største.[18]
I mine artikler "Falck 1926-1988" og "Zone-Redningskorpset og Civilbeskyttelsen på Frederiksberg" har jeg påvist, hvordan redningskorpsenes opbygning af et landsdækkende net af stationer med ambulance- og redningsmateriel var baseret på salg af abonnementer til familier, der for en årlig, forudbetalt sum sikrede sig hjælp til ambulance- og sygetransport, storm- og vandskade, brandredning mv.[19]
Naturligvis stod det landsdækkende beredskab til det offentliges disposition, men der foregik ikke nogen betaling for det udover den fakturering, redningskorpsene kunne foretage, når de blev tilkaldt til opgaver, der var dækket en offentlig betalingsforpligtelse som eksempelvis ambulancekørsel eller assistance til politiet. Hvad det sidste angår, benyttede Zonen besættelsen til i juli 1940 at skrive til Københavns politidirektør Ivan Stamm og tilbyde gratis udrykning til assistance for politiet ved større ulykker og katastrofer, idet der samtidig blev gjort opmærksom på, at

[12] Berlingske Tidende 3. september 1939: Seks Luft-Angreb på Warszawa
[13] Claus Bundgård Christensen, Joachim Lund, Niels Wium Olesen og Jakob Sørensen: Danmark besat krig og hverdag 1940-45, 5. reviderede udgave 2020. Informations Forlag, p. 62ff, Jes Fabricius Møller i Kristeligt Dagblad 7. april 2021: Nogle af Anden Verdenskrigs første og sidste civile ofre i Europa var danske
[14] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 12ff
[15] Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 10ff
[16] Med henvisning til Søren Rislund, p. 12, jf. ovenfor, havde jeg i mit artikeludkast anført, at ordet "Lotte" var opkaldt efter finnen Lotta Svärd. Fagfællebedømmeren gjorde mig imidlertid opmærksom på, at der aldrig har eksisteret en person med det navn, men at der er tale om en fiktiv person i Johan Ludvig Runebergs univers. I Finland blev en paramilitær organisation for kvinder opkaldt efter Lotta Svärd: da.wikipedia.org/wiki/Lotta_Svärd, hentet 4. august 2026
[17] Bjørn Schreiber Pedersen og Lars Schreiber Pedersen: I dækning! Om bombekrigen under Anden Verdenskrig, luftværnet i Danmark og opførelsen af cementerede dækningsgrave på Frederiksberg. Frederiksberg gennem tiderne, 42, 2019, p. 103 med noter, Statens Civile Luftværn 1938-1949, Bind I, p. 19
[18] Betænkning angaaende Foranstaltninger til styrkelse af Brandvæsenet afgivet af et af Justitsministeriet nedsat Udvalg. A-S J.H. Schultz Bogtrykkeri 1941 med oversigter bagest i betænkningen
[19] Frederik Madsen: "Falck 1906-1988" i Frederik Madsen [red.]: "Sophus har været der". Gads Forlag, København 2006, p. 240ff, Frederik Madsen: "Zone-Redningskorpset og civilbeskyttelsen på Frederiksberg" i Lars Schreiber Pedersen [red.]: Frederiksberg gennem tiderne 2025. Historisk typografisk Selskab for Frederiksberg 2025, p. 102ff

Zonen havde 50.000 abonnenter i København, hvoraf var fleste er familier, svarende til en dækning på 200.000 personer.[20]
Hvor Zonen tilbød sig gratis, var Falcks strategi diametralt modsat. Falck benyttede besættelsen til at gøre Indenrigsministeriet opmærksom på problematikken om det privat finansierede beredskab ved slet og ret i oktober 1940 at ansøge ministeriet om offentlig støtte til "Opretholdelse af Korpsets fulde Mandskabsstyrke og Vognantal."[21]
Ministeriet sendte sagen til Statens Civile Luftværn, hvor en medarbejder i et meget langt notat bl.a. resonerede således: "Endelig kommer hertil den principielle Betragtning, at hvis vi ydede Tilskud i den ansøgte Form, betød det, at Staten overtog en række Udgifter, som efter den gældende Udgiftsfordelingsnorm var rent kommunale, og Finansministeriet nærer en absolut Uvilje mod at yde Tilskud til Brandvæsenet under nogen som helst Form."[22]
Et andet spørgsmål der trængte sig på mht. redningskorpsene, var hvem der kunne bestemme over deres mandskab og materiel ved 'luftværnsbegivenheder', altså alt fra luftalarmer til egentlige bombninger fra luften. Problemet opstod, fordi begge redningskorps havde brandstationer placeret i luftværnspligtige købstæder, uden at have slukningsaftale med selve købstaden, men derimod med de omliggende landkommuner. For både Falck og Zonen var denne problematik relevant i en lang række købstæder.[23]
Utvivlsomt kunne luftværnet i kraft af lovgivningen sætte sig i besiddelse af redningskorpsenes materiel, men man veg tilbage herfra, både fordi luftværnet ikke kunne pålægge redningskorpsenes personale at betjene materiellet, og som følge af de meget betydelige økonomiske konsekvenser til erstatning, en inddragelse ville medføre. Først i oktober 1944 lykkedes det at opnå en ordning der indebar, at redningskorpsene stillede sig til disposition ved luftværnsmæssige skader, også selvom de var kontraktligt forpligtede til anden side. Aftalen indebar, at korpsene ved luftalarm var underlagt luftværnet, og således eksempelvis ikke måtte rykke ud til brand i en landkommune eller til en nødstedt abonnent.[24]
Den problematik, Statens civile Luftværn her rejste, gjaldt imidlertid også for et kommunalt købstandsbrandvæsens overenskomster med de omkringliggende landkommuner om varetagelse af brandslukningen, hvilket imidlertid ikke blev problematiseret.[25]
I sommeren 1940 udarbejdede Statens civile Luftværn et forslag om at oprette et statsligt mobilt hjælpekorps til varetagelse af brandslukning, rednings- og rydningsopgaver, baseret på værnepligtigt mandskab. Baseret på erfaringer fra Tyskland og Finland, skulle der som led i luftbeskyttelsen oprettes syv "bevægelige Depotstationer" med i alt 25 udrykningsenheder over hele landet.[26]
Da forslaget i oktober 1940 blev sendt til høring i Justitsministeriet, som brandvæsenet hørte under, var det medvirkende til, at ministeriet i foråret 1941 nedsatte et udvalg med repræsentanter for ministeriet, brandvæsenet, politiet og industrien. Også Statens civile Luftværn fik en repræsentant i udvalget. Da udvalget skulle drøfte luftværnets forslag om "bevægelige Depotstationer", var det kun dets egen repræsentant, der kunne støtte det: "*Udvalgets Flertal maa imidlertid anse det for urigtigt at drage en Sammenligning mellem de nævnte krigsførende Lande* [Finland og Tyskland], *og Danmark, for hvis Vedkommende der ikke har været og i hvert Fald ikke synes nærliggende Udsigt til Angreb fra Luften i tilsvarende Omfang*." Af øvrige modargumenter fremførte flertallet, at oprettelse af de foreslåede depotstationer kunne føre til en svækkelse af kommunernes interesse i at styrke deres kommunale brandvæsener, og at det ville være bedre at anvende midlerne på netop at udbygge de kommunale brandvæsener.[27]
Imidlertid fortsatte Statens civile Luftværn med at presse på med et mindre ambitiøst forslag om oprettelse af seks

[20] Danmarks Tekniske Museum Zonen samlingen, databasen Amazone: Brev til politidirektør Stamm fra Zonen af 5. juli 1940. Politidirektørens navn mv. er fra KRAKS Blaa Bog: Fem tusinde nulevende danske Mænd og Kvinders Levnedsløb indtil Aar 1943 udgivet af KRAKs Legat 1943, p. 1157
[21] RA: Indenrigsministeriet 2. Kontor 1939-1949 Luftværnsjournalsager 1940 3900 579-3900 628, pk. 43: Sag 3900-585: Brev til Indenrigsministeriet fra Falck af 4. oktober 1940
[22] RA: Statens Civile Luftværn 1938-1950 Almindelige journalsager 1940 918-984, pk. 345: 1940/972 Falck-Sagen: Notat af 16. februar 1942, p. 4
[23] RA: Statens Civile Luftværn 1938-1950 Almindelige journalsager 1940 918-984, pk. 345: 1940/972 Falck-Sagen: Notat af 16. februar 1942, p. 9ff
[24] Statens Civile Luftværn 1938-1949, Bind III, p. 130ff, RA: Statens Civile Luftværn 1938-1950 Almindelige journalsager 1940 918-984, pk. 345: 1940/972 Falck-Sagen: Notat af 16. februar 1942, Luftværnets skrivelse af 24. oktober 1944, Dansk Luftværnsforenings skrivelse af 2. november 1944
[25] Statens civile Luftværn 1938-1949, bind II, p. 19ff
[26] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind II, p. 116ff
[27] Betænkning angaaende Foranstaltninger til styrkelse af Brandvæsenet afgivet af et af Justitsministeriet nedsat Udvalg. A-S J.H. Schultz Bogtrykkeri 1941, p. 3ff

kolonner, og dagen efter Nazitysklands folkeretsstridige angreb på Sovjetunionen den 22. juni 1941, lykkedes det at få projektet gennem Folketingets finansudvalg, således at beredskabet kunne blive suppleret med et antal statslige Civil Beskyttelses Udrykningskolonner [CBU-kolonner], der blev betjent af officerer og værnepligtige.[28]
Kolonnerne hørte under Statens civile Luftværn og de havde materiel og kompetencer indenfor ikke alene brandslukning [Brandtjenesten] men også redningsarbejde [Teknisk Tjeneste mv.] og ambulancetjeneste. [Sanitets- og sygehustjeneste mv.]. På den måde lignede de mere redningskorpsene end de kommunale brandvæsener. Bornholms tidligere kolonnechef, Egil Valdemar Riis brugte da også selv termen redningskorps, da han i 1991 til 50-års beretningen fortalte om kolonnens etablering.[29]
Der blev i årene fra 1941 til 1943 oprettet ni CBU-kolonner.[30] Ved etableringen af kolonnerne var systemet tænkt således, at kolonnerne først skulle rykke ud, når samtlige lokale beredskaber ikke slog til overfor en katastrofe. Det kaldtes "Den mellemkommunale bidstandsordning". Sådan blev det imidlertid ikke. Tværtimod udvikledes den praksis, at blot ét lokalt beredskab var i bekneb, kom CBU-kolonnerne til undsætning.[31]
Selv om kolonnernes primære opgave var at yde assistance under krigshandlinger både til luftbeskyttelsesområder og landdistrikter, deltog de i visse tilfælde i civile udrykninger, hvor de kommandomæssigt hørte under den lokale brandinspektør. Ved indsats under krigshandlinger hørte de under luftværnschefen.[32]
Ved krigens slutning bestod CBU-korpset af ca. 166 ansatte og 1100 værnepligtige.[33] Hele denne organisation, men med færre kolonner, eksisterer den dag i dag under Beredskabsstyrelsen, det tidligere Civilforsvaret.[34]

5. Entreprisebrandvæsenet i købstæderne

Efter at have berørt fremkomsten af det statslige udrykningsberedskab, vil jeg i dette afsnit komme ind på det kommunale beredskab og de private redningskorps' rolle og betydning for beredskabet som en del af totalforsvaret.
Historikeren Morten Mandel Hansen har i sin metodeopgave fra 1998 udførligt redegjort for, hvordan det er gået til, at det i Danmark er muligt for kommunerne at udlicitere deres redningsberedskab til private virksomheder.[35]
Oprindeligt skete det ikke mindst fordi Falck allerede havde involveret sig i at slukke brande for landkommunerne, da der i begyndelsen af 1920'erne opstod behov for at revidere en omkring 60 år gammel brandpolitilov for landet.[36]
I den endelige lov, Lov om Brandpolitiet paa Landet og det nærmest dermed i Forbindelse staaende Bygningsvæsen af 20. marts 1926 [brandpolitiloven], fremgik følgende bestemmelse: "§ 34 [] "*Hvor der maatte være Anledning dertil, kan en Landkommune træffe Aftale med en Købstadskommune eller en anden Landkommune i hvilken der findes et særlig udviklet Brandvæsen, eller med et privat Brandvæsen, om at disse mod en nærmere fastsat Betaling og efter nærmere aftalte Regler skal kunne alarmeres til Ildebrand i den paagældende Kommune.*"[37]
Det burde ud fra såvel selve lovens titel som lovteksten i § 34 være åbenbart, at muligheden for at en kommune kunne overlade sit brandvæsen til en privat virksomhed, udelukkende var forbeholdt landkommunerne.
Når det alligevel lykkedes de private redningskorps også at slukke brande i købstæderne, var en medvirkende årsag utvivlsomt, at Svendborg kommune allerede i 1924 havde indgået aftale med Falck om at varetage byens brandslukningsforpligtelse, selvom der ikke var hjemmel hertil i Lov om Brandvæsenet i Kjøbstæderne med undtagelse af Kjøbenhavn af 6. marts 1873.[38] Tilsyneladende havde Svendborg kommune "ladet haant" om en afgørelse i Justitsministeriet, om den manglende lovmedholdelighed i kommunens beslutning.[39]

---

[28] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind II, p. 116ff, Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 84ff
[29] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 59 og bind II, p. 116ff, Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 84ff, Bornholmske CF-Kolonne gennem 50 år 1941-1991, p. 57
[30] Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 89
[31] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind II, p. 14ff og 134
[32] Søren Rislund: Besættelse, Beredskab og Brandbiler. Det civile luftværns virke indtil 1949. Eget forlag 2002, p. 91, Statens civile Luftværn 1938-1949 bind I, p. 88
[33] Statens civile Luftværn 1938-1949 bind II side 116ff
[34] Beredskabsstyrelsens hjemmeside brs.dk/da/om-os/historie/ hentet 27. maj 2023
[35] Morten Mandel Hansen: Brandpolitiloven af 1926 : Falcks Redningskorps' betydning for indførelsen af privatiseret brandslukning i Danmark. Metodeopgave, forår 1998. Kan hentes ved få klik på nettet
[36] Morten Mandel Hansen: Brandpolitiloven af 1926 : Falcks Redningskorps' betydning for indførelsen af privatiseret brandslukning i Danmark. Metodeopgave, forår 1998, p 16ff
[37] Rigsdagstidende Tillæg C. (7) Ordentlig Samling 1925-26 spalte 97-98ff
[38] Rigsdagstidende Tillæg C. (7) Ordentlig Samling 1872-73 spalte 121-122ff
[39] RA: Justitsministeriets Brandudvalg Journalsager 1941 – 1947 sag 27, pk. 4: Udateret notat af direktør Niels Christian Hafn, Dansk Brandværns Komité

I efteråret 1939 blev det i Justitsministeriet besluttet, at der skulle nedsættes et udvalg, som skulle undersøge brandvæsenet udenfor København, herunder eller måske navnlig Falcks og Zonens virksomheder som brandvæsen. Pga. krigsudbruddet den 1. september 1939 blev beslutningen imidlertid ikke ført ud i livet.[40]
I 1941 nedsatte justitsministeren som nævnt et udvalg, der udover at skulle forholde sig til forslaget om "bevægelige Depotstationer", skulle undersøge mulighederne for en styrkelse af brandvæsenerne, bl.a. på grund af risikoen for luftangreb. Udvalget afgav betænkning i maj 1941 og anbefalede, at der skulle nedsættes et stående udvalg med det formål at skabe en fastere organisation af brandvæsenet.[41]
På den baggrund blev Justitsministeriets Brandudvalg nedsat den 23. juni 1941 med den opgave at være mellemled mellem ministeriet og Statens Civile Luftværn i spørgsmål om luftbeskyttelsesforanstaltninger, som berørte brandvæsenet, samt at yde Justitsministeriet bistand på brandvæsenets område. Udvalget bestod af fire medlemmer, kontorchef Wilhelm Boas, der var formand og repræsenterede Justitsministeriet [senere departementschef], brandchef Povl Vinding fra Københavns Brandvæsen, brandinspektør i Tårnby Sigurd Schouenborg fra Brandinspektørforeningen og direktør Niels Christian Hafn fra Dansk Brandværns Komité.[42]
Udvalgets mødereferater og journalsager er en ren guldgrube til forståelse og belysning af dansk brandvæsens organisering og udvikling, hvilket imidlertid ligger udenfor rammerne af denne artikel.
Jeg har ikke foretaget en egentlig systematisk/videnskabelig gennemgang af hvilke sager Brandudvalget behandlede på hvilke tidspunkter, men det er mit klare indtryk fra gennemlæsning af referaterne, at udvalget, udover at beskæftige sig med standardisering og bistand til ministeriet med regeludarbejdelse, fx om opbevaring af brunkul, brugte rigtig meget af sin tid på sager, der ikke lige lå indenfor skiven. Det gælder hverken i forhold til den betænkning, der dannede baggrund for dets oprettelse, eller dets kommissorium, nemlig i form af ren og skær bekæmpelse af de private redningskorps' entreprisebrandvæsen i købstæderne.[43]
Ved indgangen til verdenskrigen havde således 17 købstæder indgået brandslukningsaftale med Falck, mens Zonen havde aftale med 11, uden at der i princippet var lovhjemmel til det.[44]
Brandudvalgets medlemmer var tydeligvis ikke trygge ved denne udvikling, og på baggrund af en konkret sag fra Middelfart, hvor Falck i flere omgange havde givet tilbud på at overtage brandvæsenet, udstedte Justitsministeriet i 1941 på anbefaling af Brandudvalget en bekendtgørelse om, at aftaler mellem købstadskommuner eller et privat brandvæsen om udførelse af brandslukning, kun kunne indgås med Justitsministeriets godkendelse.[45]
Uanset bekendtgørelsen kunne Brandudvalget i 1942 konstatere, at der fortsat fra redningskorpsenes side, og her må tanken først og fremmest have været på Falck, blev udfoldet store bestræbelser på at opnå brandslukningsaftaler med købstæderne. Konkret diskuterede udvalget, at Falck var i gang med tilbudsgivning i Hillerød, Assens og Horsens.[46]
I et møde udtalte Vinding således, "*at det* [] *maatte anses for en Ulykke, om de private Brandvæsener i større Omfang trængte ind i Købstæderne*." Også Boas "*var af den Mening, at købstadsbrandvæsenerne i videst muligt Omfang burde være kommunale, hvorimod man for Landkommunernes Vedkommende, bortset fra Kommuner, der hørte til en Købstads naturlige Opland, maatte akkviescere ved Falck-Overenskomster*."[47]

---

[40] RA: Justitsministeriets Brandudvalg Journalsager 1941 – 1947 sag 330, pk. 14: Justitsministeriets notat af 18. april 1942
[41] Betænkning angaaende Foranstaltninger til styrkelse af Brandvæsenet afgivet af et af Justitsministeriet nedsat Udvalg. A-S J.H. Schultz Bogtrykkeri 1941, p. 3ff
[42] RA, Daisy: Justitsministeriets Brandudvalg af 23. juni 1941: Om arkivskaberen, Justitsministeriets Cirkulære 175 af 23. juni 1941 til samtlige Amtmænd, Politimestre og Brandkommissioner angaaende Samarbejde mellem de kommunale Brandvæsner. Navnene på udvalgets medlemmer fremgår Justitsministeriets Cirkulære af 5. juli 1941 til samtlige Amtmænd, Politimestre, Byraad, Sogneraad og Brandinspektører optrykt i H.L. Thomsen: Tillæg I til Udgave 1939 af Lov om Brandvæsenet i Købstæderne. Dansk Brandværns-Komité 1942, p. 30. Om Brandudvalget se også Frederik Madsen: Zone-Redningskorpset i Danmark. Museum for Zone-Redningskorpset, Holbæk, 2. reviderede udgave 2002, p. 93-94
[43] Eksemplet med brunkul er fra RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 8. møde afholdt den 29. august 1941. Emnet ses behandlet i flere efterfølgende møder under besættelsen, senest i 93. møde afholdt 4. januar 1945
[44] Betænkning afgivet af den ved Justitsministeriets skrivelse af 29. oktober 1945 nedsatte kommission angående organisationen af Brandvæsenet i Danmark. J. Jørgensen & Co Bogtrykkeri 1952, p. 21
[45] Justitsministeriets bekendtgørelse Nr. 445 af 27. Oktober 1941 angaaende Overenskomster vedrørende Brandvæsenet i Købstæder, RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 4 møde afholdt den 9. juli 1941, pk. 1 og samme: Journalsager 1941 - 1947 sag 5, pk. 3
[46] RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 20. møde afholdt den 3. februar 1942 og 25. møde afholdt den 5. marts 1942, pk. 1 og samme: Journalsager 1941 - 1947 sag 330, pk. 14
[47] RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 32. møde afholdt den 9. april 1942 og 63. møde afholdt den 8. juni 1943, pk. 1

Efter denne opfattelse skulle redningskorpsene således kun varetage brandslukning i de landkommuner, hvor det ikke var rentabelt for en købstad at være brandvæsen.
Udvalget udarbejdede derfor et forslag til cirkulære til amtmændene mf. om hvilke regler, der overordnet set skulle gælde for udlicitering af brandslukningsforpligtelsen. Et centralt ønske var, at købstæderne ikke måtte komme til at stå i afhængighedsforhold til et redningskorps. Til undgåelse heraf burde såvel brandstationen som den væsentligste del af materiellet tilhøre kommunen, ligesom kontrakten højest måtte være uopsigelig de første fire år.[48]
Til brug for arbejdet var der på udvalgets foranledning blevet udarbejdet et 28-sider langt notat om de begrænsede fordele og ikke mindst store ulemper, der var forbundet med at have private virksomheder til at varetage købstædernes brandslukning, ligesom kontrakterne med redningskorpsene i hver enkelt købstad blev gennemgået i forhold til, om de var i overensstemmelse med loven om købstædernes pligt til at sørge for brandvæsen. Et nøgleproblem synes at have været, at det rent økonomisk var vanskeligt for købstæderne at klare udgifterne til brandvæsen, uden også at få indtægter fra omegnskommunerne, hvilket bed sig selv i halen, når omegnskommunerne over det meste af landet allerede havde indgået aftale med et af redningskorpsene.[49]
I et møde med deltagelse af repræsentanter for politimesterforeningen, købstadsforeningen og brandforsikringsselskaberne, udtalte Boas, at der de senere år havde fundet en udvikling sted med de private redningskorps' brandslukning i købstæderne, "*som har maattet vække Brandudvalgets Betænkelighed* [der] *kan befrygtes at ville foregribe den Udvikling af Købstædernes Brandvæsen, som maatte blive Følgen af et til sin Tid nedsat Udvalgs Arbejde*." Schouenborg supplerede med at udtale, at *"Foreningens Stilling* [] *er klart den, at man bør søge at reducere Falcks Indflydelse*."
Reelt var det kun direktør Jens Christensen fra Landbygningernes Brandforsikring, der forsvarede Falcks interesser. Han mente, at overenskomstordningen havde virket langt bedre end en ren kommunal model, og at de samme udfordringer med at etablere eget brandvæsen, som gjorde sig gældende på landet, også gjaldt de små købstæder. Falcks mulighed for at kombinere ydelserne sikrede et brandvæsen med øvede folk, der ikke var økonomisk byrdefuldt. Desuden sagde han, at skulle der indføres kontrol med de private korps, burde det også gælde de kommunale.[50]
Efter befrielsen blev det udvalgsarbejde om brandvæsenets forhold, som Boas havde ønsket sig i 1939, sat i gang i en kommission, der blev nedsat i oktober 1945. Kommissionen afgav betænkning i 1952. [1952-betænkningen] På det tidspunkt var Boas blevet departementschef i Justitsministeriet. Kommissionen kom ikke frem til, at det ikke skulle være redningskorpsene tilladt at udføre brandslukning i købstæderne. I stedet fastslog kommissionen, at konkurrencen mellem redningskorpsene og de kommunale brandvæsner havde virket ansporende på begge parter og bidraget til en styrket interesse for brandvæsenet, der adskillige steder var blevet udbygget bedst muligt.[51]

6. Redningsarbejde fra privat forretning til offentlig opgave
I dette afsnit vil jeg gennemgå nogle hovedpunkter i den udvikling, der førte til, at redningsarbejde er gået fra at være de private redningskorps' kernekompetence og raison d'être, til i dag at være omfattet af den kommunale beredskabsforpligtelse. Jeg vil desuden kort diskutere hensigtsmæssigheden heri, herunder i hvilket omfang totalforsvaret samlet set er blevet styrket eller svækket ved denne udvikling.
Redningsarbejde er eksempelvis ulykker med samfærdselsmidler [biler, busser, lastbiler, elevatorer, rullende trapper, person under tog], industriulykker [fastklemninger i maskiner, frigørelse fra nedstyrtede maskindele, ulykker ved entreprenørmaskiner m.v.], landbrugsulykker (ulykker med landbrugsredskaber, fastklemning i udmugningsanlæg m.v.], evakuering af patienter fra svært tilgængelige steder [f.eks. ved klinteredning, masteredning m.v.], siloulykker, sammenstyrtning af udgravninger m.v. og alle den slags øvrige ulykker, som kræver hurtig indsats, men som hverken har noget med brandslukning eller patientbehandling at gøre.[52]

[48] RA: Justitsministeriets Brandudvalg Journalsager 1941 – 1947 sag 27, pk. 4: Cirkulære til samtlige Amtmænd og Brandkommissioner angaaende Overenskomster vedrørende Brandvæsenet i Købstæderne af 2. oktober 1944
[49] RA: Justitsministeriets Brandudvalg Journalsager 1941 – 1947 sag 27, pk. 4: Redegørelse for de mellem Købstadskommunerne og de private Redningskorps indgaaede Overenskomster af 15. maj 1944
[50] RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 79. møde afholdt den 7. juni 1944, 80. møde afholdt den 27. juni 1944, 81. møde afholdt den 16. august 1944, pk. 1 og samme: Journalsager 1941 - 1947 sag 5, pk. 3
[51] Betænkning afgivet af den ved Justitsministeriets skrivelse af 29. oktober 1945 nedsatte kommission angående organisationen af Brandvæsenet i Danmark. J. Jørgensen & Co Bogtrykkeri 1952, p. 5ff og 22-23, RA: Justitsministeriets Brandudvalg, Mødereferater 1942 – 1957, 103. møde afholdt den 24. maj 1945, pk. 2, samme: Justitsministeriets Brandudvalg Journalsager 1941 – 1947 sag 1159, pk. 26
[52] Fonden Redningsteknisk Samling: Notat vedrørende ambulanceredningsopgaver. Falck 12. juni 2005

Mens brandslukning har været lovreguleret og er foregået under offentlig styring og kontrol i umindelige tider, er redningsarbejde først for relativt få år siden blevet en offentlig opgave.[53]
Da Sophus Falck stiftede sit redningskorps i 1906, var det netop fordi han mente, at der manglede en hjælpetjeneste mellem brandvæsenet og ambulancetjenesten. At han temmelig hurtigt også begyndte at udføre ambulancekørsel, sygetransport, vejhjælp og brandslukning, er i princippet en anden historie.[54]
Redningskorpset fik sin egentlige offentlige anerkendelse i forbindelse med en stor togulykke ved Vigerslev i 1919, hvilket førte til en aftale med DSB om stationering af materiel til indsats ved togulykker på Falcks hovedstation i Tietgensgade.[55] Måske var det ufortjent. I hvert fald mente man hos Københavns Brandvæsen at have udført kernen i redningsarbejdet ved Vigerslev.[56]
I Danmark hørte redningsarbejde, formentlig ikke mindst på grund af redningskorpsenes tilstedeværelse, ikke under brandvæsenernes arbejdsområde. Det fremgår soleklart af 1952-betænkningen, at "Brandvæsenernes opgave består i brandbekæmpelse." Selvom det af § 1 i det tilhørende lovforslag fremgår, at "*Det påhviler enhver kommune* [] *at opretholde et tidssvarende brandvæsen, som* [] *er i stand til at yde et forsvarligt rednings- og slukningsarbejde*", skulle redning således nødvendigvis forstås snævert som redningsarbejde i forbindelse med brandslukning, vel sagtes først og fremmest redning af mennesker.[57]
På samme måde som Svendborg kommune i 1924 havde indgået aftale med Falck om varetagelse af byens brandvæsen, uden at der var lovhjemmel til det, udførte imidlertid ikke mindst Københavns Brandvæsen egentligt redningsarbejde udover det redningsarbejde, der var forbundet med brandslukning. I 1940 fik brandvæsenet således opfyldt "*sit længe nærede ønske om erhvervelse af et decideret hjælpe- og redningskøretøj*" i form af en såkaldt "Ingeniørtender" som kunne rykke ud med belysningsmateriel, kran, ventileringsudstyr, værktøj, donkrafte, taljer, bårer, gummibåd og andet materiel til allehånde typer af redningsarbejde.[58]
I en præsentation af brandvæsenets redningstjeneste i 1958, som i brandvæsenet blev kaldt Pionertjenesten, skrev brandinspektør A. Rasmussen, at mens man hos udenlandske brandvæsener var fulgt med udviklingen og havde truffet foranstaltninger til indsats ved ulykker i trafikken, ved maskiner, elevatorer, elektricitet, gas, kemikalier, radioaktivitet etc., så havde der i Danmark været en vis træghed på området, hvor man havde hyttet sig selv på bedste beskub med tilfældig og ukyndig hjælp. Kun ved større redningsopgaver var brandvæsen og militær blevet tilkaldt, skønt man hverken materielt eller uddannelsesmæssigt var indstillet herpå. Brandinspektør A. Rasmussen anerkendte, at de private redningskorps så afgjort havde afhjulpet en stor mangel og stadig [1958] gjorde det på steder, hvor brandvæsenet ikke var "fulgt med".[59]
Det er imidlertid væsentligt at understrege, at uanset brandinspektør A. Rasmussens udmærkede ambitioner på brandvæsenets vegne, var redningsarbejde et privat forretningsanliggende, som såvel det offentlige som borgere og virksomheder måtte betale sig fra at få udført, typisk hos redningskorpsene, i regning eller i abonnement.
I 1976 nedsatte Justitsministeriet med politidirektør Poul Eefsen som formand en arbejdsgruppe, hvis formål var at undersøge mulighederne for en effektivisering af den lokale katastrofeplanlægning. Gruppens medlemmer bestod af repræsentanter for brandvæsenet, civilforsvaret, politiet, Statens Brandinspektion og Falck.
I april 1981 afgav udvalget en såkaldt delbetænkning om katastrofeledelse, og det viste sig, at det i udvalget ikke havde været muligt at opnå enighed om indsatsledelsen mellem udvalgets offentlige repræsentanter og Falck. [60]
Stridens kerne synes netop at have angået redningsarbejdet, hvorom det hedder i betænkningen "*Mange møder er anvendt for at søge at opnå enighed om en indstilling. Falcks repræsentant har imidlertid ikke kunnet tilslutte sig de*

[53] Arthur G. Hassø: "Københavns Brandvæsens Historie Et Bidrag til Københavns Historie". Kjøbenhavns Brandforsikring, 1931. Navnlig første afsnit: "Stadens Ældste Brandvæsen"
[54] Morten Mandel Refskou: "Sophus Falck – en entreprenør" i Frederik Madsen [red.]: "Sophus har været der". Gads Forlag, København 2006
[55] Kurt Jacobsen: "Falck 1906 – 2006". Lindhardt og Ringhof 2006, p. 37, Karsten Krog: "The Vigerslev disaster" i Frederik Madsen [red.]: "A century of helping people". Falck Danmark 2012
[56] A. Rasmussen: "Pionertjenesten ved Københavns Brandvæsen" i "Hjælp Brand- og redningsarbejdet i Danmark", redigeret af M. Friis Møller. Nordisk Forlags Union, 1958 p 144
[57] Betænkning afgivet af den ved Justitsministeriets skrivelse af 29. oktober 1945 nedsatte kommission angående organisationen af Brandvæsenet i Danmark. J. Jørgensen & Co Bogtrykkeri 1952. p. 10 og 37
[58] A. Rasmussen: "Pionertjenesten ved Københavns Brandvæsen" i "Hjælp Brand- og redningsarbejdet i Danmark", redigeret af M. Friis Møller. Nordisk Forlags Union, 1958 p. 144ff
[59] Ibid. At A. Rasmussen var brandinspektør fremgår af undersøgelse foretaget af fhv. politiassistent Vilhelm Pedersen, jf. mailkorrespondance af 18. februar 2025
[60] Betænkning om katastrofeledelse afgivet april 1981 af den af justitsministeriet nedsatte arbejdsgruppe vedrørende katastrofeplanlægning m.v. [Beredskabsstyrelsen]

øvrige medlemmers opfattelse af, at der bør være <u>én</u> teknisk indsatsleder, brandinspektøren, ikke blot i brandtilfælde og ved farlige stoffer, men også ved andre katastrofer, hvor der ikke er særlige ledelsesforhold institueret."[61]
Delbetænkningen indeholder da også en intet mindre end fem sider lang dissens fra Falck, en dissens der også blev gengivet i Falcks blad Hjælp, endda før selve betænkningen blev offentliggjort. Essensen i Falcks standpunkt var, at man ikke ønskede at virksomhedens redningsarbejde blev underlagt den lokale brandinspektør. Som argumenter herfor blev bl.a. fremført, at Falcks materiel tilhørte Falck og derfor ikke kunne stilles under offentlig kommando, at ambulancetjenesten hørte under amtskommunerne og at redningsarbejdet med tilhørende kranmateriel var nærmere knyttet til ambulancetjenesten end til brandtjenesten.[62]
Der skulle gå næsten to år, til anbefalingerne i udvalgets delbetænkning kom til udtryk i en instruks udstedt i januar 1983, hvor det om indsatsledelsen meget klart kom til fremgå, i overensstemmelse med Falcks ønsker, at brandinspektørens indsatsledelse ikke omfattede uheld og ulykker, hvor der alene blev indsat ambulance- og bjergningstjeneste. Et tilhørende cirkulære til alarmcentralerne præciserede, at brandinspektøren og "vedkommende redningskorps" skulle alarmeres ved meldinger om eksplosion, uheld med farlige stoffer, sammenstyrtninger, togulykker, flyulykker til lands eller skibsulykker, medmindre der alene blev indsat ambulance- og bjergningstjeneste.[63]
Et eksempel på en sådan redningsaktion, der kun involverede ambulance- og bjergningstjeneste, og som således kunne udføres uden den kommunale brandinspektørs tilstedeværelse, er en udrykning til en kornsiloulykke i Sønderborg i maj 1978, hvor en 20-årig mand sad begravet i korn til halsen nede i siloen. Alarmcentralen alarmerede Falck i Sønderborg, der sendte en ambulance og en redningsvogn bemandet med tre reddere og to ledere. Gennem en luge, der var placeret otte meter oppe i siloen, lykkedes det at fire et trykluftsapparat ned til den nødstedte, hvorefter to Falck-folk trængte ind og foretog afstivning, ligesom der tilkaldtes læge. Ved hjælp af sugeanlæg fra diverse kornfirmaers vogne, der blev fremskaffet med hjælp fra politiet, påbegyndtes herefter bortsugning af korn. Efter 2,5 times indsats kunne den nødstedte person befries og bringes til hospitalet for observation.[64]
I december 1992 fremsatte Indenrigsministeren forslag i Folketinget om en beredskabslov.[65] Forinden var brandvæsnets område et år tidligere ved kongelig resolution blevet flyttet fra Justitsministeriet til Indenrigsministeriet. Hovedformålet med lovforslaget var "at sammenlægge civilforsvaret og brandvæsenet på såvel det statslige som det kommunale niveau til et enstrenget og integreret redningsberedskab".[66] Det var en diskussion, der på det tidspunkt havde kørt i årtier.[67]
Ifølge bemærkningerne til lovforslaget ville kommunalbestyrelsen blive ansvarlig for det kommunale redningsberedskab, "*der skal kunne varetage de opgaver, som det kommunale brandvæsen i dag varetager*".[68] Det svarede stort set til det, ministeren sagde i sin fremsættelsestale: "*Det kommunale redningsberedskabs opgaver vil i det væsentlige svare til det nuværende brandvæsens opgaver*."[69]
Uanset lovbemærkninger og fremsættelsestale gjorde lovforslaget efter sin ordlyd på et afgørende punkt op med forestillingen om redningsberedskabet som udelukkende varetager af brandslukning, idet det § 1 utvetydigt blev fastslået, at "*Redningsberedskabets opgave er at forebygge, begrænse og afhjælpe skader på personer, ejendom og miljøet ved ulykker og katastrofer, herunder krigshandlinger, eller overhængende fare herfor*."[70]
Bestemmelsen er stort set enslydende i den nugældende beredskabslov.[71] Den nye beredskabslov blev vedtaget allerede samme måned, som den var fremsat i Folketinget til ikrafttræden den 1. januar 1993.[72]

---

[61] Ibid, p. 4ff
[62] Hjælp Meddelelser fra Falck 19. december 1980: Betænkning vedrørende katastrofeplanlægning og skadestedsledelse
[63] Justitsministeriets instruks for brandinspektører i kommuner med brand- eller beredskabskommission af 4. januar 1983 og ministeriets cirkulæreskrivelse om alarmering af brandvæsenet og brandinspektøren af 19. januar 1983 [Beredskabsstyrelsen]
[64] Hjælp Meddelelser fra Falck 25. september 1978: Kornsiloulykke i Sønderborg
[65] Folketingstidende Tillæg A Folketingsåret 1992-93 spalte 4225-4226ff Lovforslag nr. L 132 fremsat den 2. december 1992 af indenrigsministeren (Thor Pedersen): Forslag til Beredskabsloven
[66] Ibid, spalte 4247-4249
[67] Se eksempelvis Betænkning om integration af civilforsvar og brandvæsen. Afgivet af det af indenrigsministeriet den 29. september 1977 nedsatte udvalg vedr. civilforsvar og brandvæsen m.v.
[68] Folketingstidende Tillæg A Folketingsåret 1992-93 spalte 4255 Lovforslag nr. L 132 fremsat den 2. december 1992 af indenrigsministeren (Thor Pedersen): Forslag til Beredskabsloven
[69] Folketingstidende.dk Tillæg F Folketingsåret 1992-93 spalte 2860ff
[70] Folketingstidende Tillæg A Folketingsåret 1992-93 spalte 4225 Lovforslag nr. L 132 fremsat den 2. december 1992 af indenrigsministeren (Thor Pedersen): Forslag til Beredskabsloven
[71] § 1 i lovbekendtgørelse nr. 314 af 3. april 2017
[72] Beredskabsloven lov nr. 1054 af 23. december 1992

Året efter lovens ikrafttræden udstedte Indenrigsministeriet en dimensioneringsbekendtgørelse. Af § 1 fremgår, at "*Det kommunale redningsberedskab skal kunne yde en forsvarlig indsats ved brand eller overhængende fare for brand, ved sammenstyrtningsulykker, togulykker, flyulykker til lands, skibsulykker ved kaj, naturkatastrofer og akutte uheld med farlige stoffer på landjorden, i søer, i vandløb samt i havne. Det kommunale redningsberedskab skal endvidere kunne modtage, indkvartere og forpleje evakuerede og andre nødstedte*."[73]
Dimensioneringsbekendtgørelsen fastsatte kun dimensioneringskrav for indsats ved brand, uheld med farlige stoffer, for indkvarterings- og forplejningsforpligtelsen og for det udvidede krigsmæssige beredskab. Dimensioneringen for løsning af de øvrige, navnlig ikke brandslukningsmæssige opgaver, overlod den nye Beredskabsstyrelse til kommunalbestyrelsernes egen vurdering. Det blev i en vejledning udsendt af Beredskabsstyrelsen desuden fastslået, at "*En kommunalbestyrelse kan imidlertid fastlægge dimensioneringen på et højere niveau end fastlagt i bekendtgørelsen*…"[74] Det må henstå som et åbent spørgsmål, som det ligger udenfor rammerne af denne artikel at undersøge, om denne udlægning af beredskabsloven, var og er i overensstemmelse med kommunalfuldmagten. Konsekvensen af Beredskabsstyrelsens vejledning synes imidlertid at have været, at de kommunale beredskaber i dag anser sig forpligtede til også at kunne assistere under "klimahændelser", selvom indsats under naturkatastrofer i den – i hvert fald oprindeligt niveaudelte struktur - er en opgave, det statslige beredskab skal varetage.[75]
Samtidig blev instruksen fra januar 1983 ophævet, og det blev fastslået, at indsatsledelsen på et skadested henhørte under kommunalbestyrelsens ansvar, således at den kommunale beredskabschef fremover også skulle tilkaldes til redningsarbejde, der ikke involverede redningsberedskabet.[76]
I en analyse af beredskabet, som Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Beredskabsstyrelsen og Finansministeriet udsendte i maj 2002, omtales forpligtelserne i beredskabsloven således "*Der stilles ikke krav om, at kommunerne råder over tungt redningsmateriel. Baggrunden er, at redningsopgaver forekommer mindre hyppigt end brandindsatser (og svære redningsopgaver sjældent). Vurderingen har derfor været, at det ud fra en vægtning af beredskabsfaglige og samfundsøkonomiske hensyn ikke er formålstjenligt, at kommunerne som udgangspunkt har skullet råde over redningskapacitet i større udstrækning*". Analysen konstaterer, at "*En sammenligning af den fastsatte dimensionering i dimensioneringsbekendtgørelsen med den faktiske dimensionering viser, at en række kommuner har en større dimensionering, end der som udgangspunkt stilles krav om i loven*", og det konkluderes, at "*det kommunale redningsberedskab* [kan] *betegnes som overdimensioneret*…"[77]
Samme år udnyttede Indenrigs- og Sundhedsministeriet en hjemmel i beredskabsloven til at indføre krav om såkaldt "risikobaseret dimensionering" af beredskabet gældende fra 1. januar 2003.[78]
Som følge af den nye bekendtgørelse, der ikke ændrede ved arbejdsfordelingen i beredskabsloven mellem det statslige og det kommunale niveau, rejste Foreningen af kommunale Beredskabschefer spørgsmålet "*om afgrænsningen mellem den amtskommunale ambulanceredning og den kommunale redningstjeneste*" overfor Amtsrådsforeningen. Formålet var, at få ansvaret for den såkaldte ambulanceredning til at overgå fra amternes ambulancetjeneste, dvs. på det tidspunkt primært Falck, til de kommunale beredskaber. Amtsrådsforeningen afviste dette, både med henvisning til redegørelsen fra maj 2002, og senere, med henvisning til at ambulancetjenesten havde hjemmel til udførelse af redningsopgaver i bekendtgørelsen om planlægning af det præhospitale beredskab og uddannelse af ambulancepersonale m.v.[79]
I et internt notat om overgang af opgaven fra ambulanceredning fra amterne til kommunerne skrev Falck at "*En overdragelse af opgaven til kommunalt regi vil således medføre større udgifter, ringere og mere uensartet service, primært på grund af den manglende integration med ambulancetjenesten og den manglende mulighed for at kunne*

[73] Bekendtgørelse nr. 730 af 10. august 1994 om det kommunale redningsberedskabs organisation, virksomhed, materiel og dimensionering,
[74] beredskabsstyrelsen.dk: Bemærkninger til bekendtgørelse om det kommunale redningsberedskabs organisation, virksomhed, materiel og dimensionering p. 12 og 15. Udateret, hentet 20. maj 2025
[75] Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Finansministeriet, Beredskabsstyrelsen: Analyse af redningsberedskabet Maj 2002, p. 63ff, Pressemeddelelse udsendt af Danske Beredskaber den 10. december 2024: Sammenhængen til det borgernære beredskab mangler i regeringens beredskabsudspil
[76] Ibid § 17
[77] Indenrigs- og Sundhedsministeriet, Finansministeriet, Beredskabsstyrelsen: Analyse af redningsberedskabet Maj 2002, p. 73 og 89
[78] Indenrigs- og sundhedsministeriets bekendtgørelse nr. 1010 af 11. december 2002 om det kommunale redningsberedskabs dimensionering m.v.
[79] Fonden Redningsteknisk Samling: Brev til Foreningen af kommunale Beredskabschefer fra Amtsrådsforeningen af 27. juni 2003, samme: brev til Bornholms Regionskommune og samtlige amter fra Amtsrådsforeningen af 6. februar 2004, bekendtgørelse nr. 1039 af 24. november 2000 om planlægning af den præhospitale indsats og uddannelse af ambulancepersonale m.v.

udnytte materiel og mandskab i en samdrift med andre opgaver. Det skal nævnes, at ovenstående ikke er et udtryk for "brødnid". Hvis brandvæsenet overtager opgaven, vil Falck med 60% af brandvæsenerne i landets kommuner opnå en langt større omsætning end den nuværende amtslige betaling."[80]
Falck synes da også, måske med baggrund i ovennævnte ræsonnement, efterhånden at have opgivet modstanden mod at beholde redningsarbejdet som en del af ambulancetjenesten og den private forretning. Således foreslog Falcks direktør Allan Søgaard Larsen ved et møde som Dansk CTIF holdt på Bernstorff Slot under overskriften "Dansk Beredskab under forandring", at flere redningsopgaver skulle overtages af kommunerne, og nævnte konkret søredning som eksempel.[81]
Det egentlige "gennembrud" skete ved en fællesskrivelse fra Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Forsvarsministeriet af 26. marts 2007 der fastslog, at ansvaret for frigørelse af fastklemte ved færdselsuheld skulle overgå fra ambulancetjenesten til de kommunale redningsberedskaber. Det fremgår bl.a., at en spørgeskemaundersøgelse havde afdækket, at 66% af alle kommuner allerede løste frigørelsesopgaver. En senere skrivelse fastslog, at ordningen skulle træde i kraft pr. 1. juli 2008.[82]
Måske beredskabet i Hadsund priste sig lykkelig over ikke at have fået ansvaret for redningsarbejde allerede ved fællesskrivelsen i marts 2007. I slutningen af maj 2008 forulykkede fire 14-årige drenge nemlig under "markræs" i et fem tons tungt militærkøretøj ved Helberskov øst for Hadsund ved Mariager Fjord. Ved ulykken væltede militærkøretøjet ned i en afvandingskanal med alle fire hjul i vejret, hvorfra det tog Falcks kranvogne to timer at befri drengene, hvoraf tre var omkommet.[83] Frigørelsesopgaven blev udført som en del af ambulancetjenesten uden yderligere omkostninger for regionen.[84]
I august 2017 kom det frem, at Falck havde indgået aftale med det nystiftede Redning Danmark om at overtage virksomhedens svære kranvogne. Samtidig overtog Redning Danmark 180 medarbejdere. En række stationer under Redning Danmark er senere gået konkurs og i dag er den oprindelige organisation ikke-eksisterende. Danmark står i dag således uden et samlet, organiseret kranberedskab.[85]
Konsekvenserne heraf viste sig senest onsdag den 3. januar 2024, hvor en fastkørt lastvogn spærrede motorvejen mellem Aarhus og Randers, hvor det tog omkring otte timer at få fremskaffet en gummiged til at klare fritrækningen, fordi det ikke var muligt at fremskaffe kranmateriel. Det beredskab, som tidligere stod til rådighed som led i ambulancetjenesten, var nemlig ikke længere eksisterende. I politiets evaluering af indsatsen anføres således at "*Fritrækningen af lastbilen på motorvej E45 blev blandt andet forsinket på grund af vejret og den omstændighed, at der den pågældende dag også skete en lang række andre uheld i politikredsen særligt med tunge køretøjer, lastbiler og busser, hvorfor der flere steder var behov for bistand fra store fritrækningskøretøjer….*"[86]
Et andet eksempel på, at redningsarbejdet er gledet redningskorpsene af hænde, fremgår af svaret på et spørgsmål i Folketingets kommunaludvalg i februar 2012 om dykkerberedskab, hvortil Beredskabsstyrelsen havde svaret ministeren: "*Grundprincippet i dimensionerings-bekendtgørelsen er, at kommunerne skal tilrettelægge det daglige beredskab ud fra en vurdering af de lokale risici. Redningsopgaver i søer, moser og vandløb samt havne indgår således i de opgaver, som det kommunale redningsberedskab skal varetage og dermed også i dimensioneringen heraf. Hverken beredskabsloven eller dimensioneringsbekendtgørelsen stiller krav om, at det kommunale redningsberedskab skal kunne løse redningsopgaver, der forudsætter oprettelse af et kommunalt dykkerberedskab. Den enkelte kommune kan dog beslutte at etablere et dykkerberedskab. Det er således kommunalbestyrelsens beslutning, hvorvidt der skal oprettes et dykkerberedskab.*"[87]
Konsekvensen af det historiske forløb fra 1993 til 2008 var således, at et privat forretningsområde uden videre opmærksomhed var blevet gjort til en offentlig opgave, og det selvom kun ganske få beredskaber rådede over det nødvendige tungere redningsmateriel. Kulminationen skete tilmed under en borgerlig regering, som i sit

[80] Fonden Redningsteknisk Samling: Notat vedrørende ambulanceredningsopgaver. Falck 12. juni 2005
[818181] Brandvæsen nr. 3 April 2004 p. 4
[82] Indenrigs og Sundhedsministeriet og Forsvarsministeriet: Skrivelse til samtlige kommunalbestyrelser og regioner om placering af ansvaret for sværere frigørelsesopgaver ved trafikuheld med fastklemte af 26. marts 2013 og Ministeriet for Sundhed og Forebyggelse og Forsvarsministeriet: Vejledning om frigørelse af fastklemte til samtlige kommunalbestyrelser og regionsråd af 13. november 2008
[83] Jyllands-Posten 25. maj 2008: Tre drenge dræbt under mark-ræs
[84] Mail fra fhv. Falck-direktør Allan Søgaard Larsen af 17. april 2025
[85] beredskabsinfo.dk 25. august 2017: Redning Danmark skal køre autohjælp for Falck, samme: 16. januar 2024: Redning Danmark er nu historie, begge hentet 21. maj 2025
[86] Østjyllands Politi: Læringspunkter fra myndighedsindsatsen i forbindelse med meget kraftigt snevejr den 3. og 4. januar 2024 i Østjylland af 2. juli 2024
[87] Folketinget.dk: Kommunaludvalget 2011-12 KOU alm. del , endeligt svar på spørgsmål 36, Offentligt, hentet 22. februar 2025

regeringsgrundlag fastslog, at den gik ind for privatisering, og at det ikke skulle være en statslig opgave at drive forretningsmæssig virksomhed på konkurrenceudsatte markeder.[88]

Østsjællands Beredskab i Tåstrup, der varetages af Falck, er i juli 2019 rykket ud til en hest, der er faldet i Store Vejleå mellem Ishøj og Vallensbæk. Med de kommunale beredskabers stærke ønske om at overtage redningsområdet, er også en opgave som denne blevet en del af den kommunale opgavevaretagelse. Oprindeligt blev sådanne klassiske redningsopgaver løst af redningskorpsene i regning eller abonnement, som oftest af en enkelt redder med en kranvogn og specialfremstillet dyreredningsmateriel. Tilsyneladende i mangel af sådant nødvendigt materiel, blev opgaven som billedet viser løst pr. håndkraft.[89]

Foto: Michael Rosengaard, der venligst har stillet billedet til rådighed for denne artikel

Den samfundsmæssige fordel ved den oprindelige ordning var, at redningskorpsenes private, abonnementsfinansierede beredskab af mandskab og materiel kunne stilles til rådighed som en slags pay-on-use for det offentlige, uden at selve beredskabet som sådan kostede det offentlige noget, og at store ressourcer af mandskab og materiel kunne sættes ind umiddelbart, når katastrofer opstod.
At det var erkendt helt op i regering og Folketing, viser en sag fra 1978, hvor justitsministeren havde fremsat forslag til en ny lov, der skulle forbyde såkaldt "Dørsalg", dvs. uanmodet henvendelse fra erhvervsdrivende om salg til forbrugere. Efter lovforslagets fremsættelse, opstod der et intermezzo, bl.a. fordi det var gået op for Falck, at den nye lov ville forhindre selskabet i uopfordret at kontakte potentielle, nye abonnenter. I Folketinget var der enighed om, at man skulle imødekomme Falcks muligheder for fortsat at sælge abonnementer. Ved forelæggelsen af det nødvendige ændringsforslag efter udvalgsbehandlingen sagde Tove Lindbo Larsen (S): "*Det vil sige, at De Danske Redningskorps,* [], *kan fortsætte sin virksomhed. Da vi opfatter denne virksomhed som værende af væsentlig samfundsmæssig betydning, anbefaler vi, at man stemmer for dette ændringsforslag, der er tiltrådt af justitsministeren*." Selv Tove Jørgensen fra Danmarks Kommunistiske Parti kunne anbefale det stillede ændringsforslag "*på trods af at det er vores principielle opfattelse, at redningstjeneste og sygetransport burde varetages af det offentlige*."[90]

[88] Regeringsgrundlag, November 2007, VK Regeringen III: "Mulighedernes Samfund"
[89] Historien er fra beredskabsinfo.dk den 16. juli 2019: Usædvanlig redningsaktion: Hest reddet op fra å, hentet 10. april 2025
[90] https://www.folketingstidende.dk/samling/19771/lovforslag/L39/19771_L39_som_fremsat.pdf

I sin essens fik Falck således mulighed for at profilere sig som Danmarks "*næsten offentlige, næsten filantropiske, næste nationale Redningskorps*"[91], som befolkningen tegnede abonnement hos, mod uden den store modydelse at løse en række offentlige opgaver baseret på et beredskab, der i høj grad var betalt af de private abonnenter; en art samfundskontrakt, der havde som forudsætning, at Falck rent faktisk tog samfundsansvaret på sig.
De kommunale beredskabers iver efter også at varetage redningsarbejdet i kombination med at Beredskabsstyrelsen åbnede mulighed for, at kommunerne kunne dimensionere deres beredskab udover lovens krav, har efter samlet set medført en svækkelse af totalforsvaret, fordi kommunerne ikke på samme måde som den private aktør har mulighed for at udnytte brudfladen mellem privat og offentlig drift på en effektiv måde.
Det sidste, der er tilbage af den gamle model, er private borgeres mulighed for hos Falck at tegne abonnement på sygetransport, der ellers kunne eller skulle have været løst af det offentlige, som et levn fra den tid, hvor selv ambulancekørsel kunne tegnes i abonnement.[92]

7. Både staten og kommunerne udfører brand- og redningsarbejde
I maj 2025 udkom den første bog i en serie af bøger, jeg har arbejdet på i flere år, som undersøger Zonens andel i civilbeskyttelsen under besættelsen.
Den første bog handler ikke mindst om brand- og redningsarbejdet ved de sovjetiske bombardementer af Rønne og Nexø i maj 1945. 10 bornholmere blev dræbt og flere kvarterer i Rønne og Nexø blev lagt i ruiner.[93]
Jeg indledte oprindeligt min undersøgelse af brand- og redningsindsatsen i de dramatiske majdage 1945 med henblik på, at det sovjetiske bombardement skulle indgå som et kapitel i en af mine bøger. I min gennemgang af beretninger og rapporter konstaterede jeg imidlertid en stribe kritisable beslutninger og graverende fejl, som med stor sandsynlighed kostede liv og uden tvivl bragte flere hundrede medlemmer af datidens såkaldte "Hjælpestyrker" i unødig livsfare.[94]
En del af problemet, som fik konsekvenser for slukningsindsatsen, bestod i et særdeles dårligt samarbejde mellem den statslige CBU-kolonne i Sandvig, i dag Beredskabsstyrelsen, og det kommunale beredskab i Rønne. Efter befrielsen fortsatte de to beredskaber med at kæmpe om historien i en sådan grad, at det kommunale beredskab blev udelukket fra at deltage i et såkaldt "situationsspil" for H.M. Dronningen og Rønnes borgere i 50-året for begivenhederne i 1995. I dag er det kommunale beredskab på det nærmeste skrevet ud af den bornholmske historie om indsatsen i 1945.
I forbindelse med forhandlingerne i Folketinget om et nyt beredskabsforlig, der pågik omkring årsskiftet 2024/2025, blev jeg opmærksom på, at den rivalisering, jeg havde konstateret på Bornholm, måske ikke er en enlig svale, men snarere er udtryk for et mere systemisk problem. Min opmærksomhed skyldes det ikke mindst den bemærkelsesværdige retorik, der i forbindelse med forhandlingerne udgik fra organisationen Danske Beredskaber: "… *Men i* [minister] *Torsten Schack Pedersens udspil er der slet ikke sat penge af til en styrkelse af det kommunale beredskab, og det vækker undren hos formanden for Danske Beredskaber. -Beredskabet er hele beredskabet, men jeg kan forstå, at det for ministeren kun er tale om det statslige beredskab, så er staten ved at løbe fra den aftale, man tidligere på året lavede med kommunerne, hvor der netop står, at man skal "være opmærksomme på sammenhængen mellem det statslige og kommunale beredskab", og det har vi svært ved at se er tilfældet, med det udspil ministeren er kommet med i dag, siger Jarl Vagn Hansen…"*[95]
Citaterne viser, at de kommunale redningsberedskaber i kampen om ressourcer, profilerer sig negativt i forhold til Beredskabsstyrelsen, med deraf følgende risiko for udfordringer med samarbejde, vidensdeling, ressourceudnyttelse etc.
Jeg kan ikke komme i tanker om noget andet område indenfor den offentlige opgavevaretagelse, hvor staten og kommunerne tager sig af de samme opgaver. Så tidligt som i 1938 blev det kommunale ordenspoliti og det statslige kriminalpoliti sammenlagt til ét samlet statspoliti.[96]
I begyndelsen af 2012 indgik den daværende Regeringen Thorning-Schmidt, V, DF og K aftale om, at der skulle gennemføres en analyse af det samlede redningsberedskab, "med det formål at belyse mulighederne for generelle effektiviseringer og tilpasninger, en mere effektiv opgaveløsning samt en optimal udnyttelse af redningsberedskabets

[91] Søren Mørch: "Sophus har været der" i Frederik Madsen [red.]: "Sophus har været der". Gads Forlag, København 2006
[92] falck.dk/sygetransport/ hentet 4. august 2026
[93] Frederik Madsen: "Man lader da ikke en by brænde". Forlaget Zofus 2025, p. 84ff
[94] Frederik Madsen: "Man lader da ikke en by brænde". Forlaget Zofus 2025, p. 134ff
[95] Pressemeddelelse udsendt af Danske Beredskaber den 10. december 2024: Sammenhængen til det borgernære beredskab mangler i regeringens beredskabsudspil
[96] Henrik Stevnsborg: Politiet 1938-47 Bekæmpelse af spionage, sabotage og nedbrydende virksomhed. G-E-C Gads Forlag 1992, p. 99ff

samlede ressourcer." Opgaven blev overladt til en arbejdsgruppe med repræsentanter for Forsvarsministeriet, KL, Beredskabsstyrelsen og Finansministeriet, der med bistand fra Deloitte Consulting allerede i oktober 2012 fremlagde sin rapport.[97]
Til brug for rapporten havde Deloitte Consulting bl.a. udarbejdet en "Budgetanalyse af Redningsberedskabet", som opstillede fire scenarier for en reform af beredskabet. Budgetanalysen indledes på følgende måde: "*Nutidens redningsberedskab er beredskabsfagligt velfungerende. Det vil imidlertid kunne løse sine opgaver mere effektivt, men især opdelingen i et kommunalt og et statsligt beredskab er en barriere herfor. De opstillede effektiviseringsforslag samt etableringen af et enhedsberedskab vil muliggøre realisering af et potentiale på mellem 343 og 432 mio. kr. årligt ved fuld indfasning. Der er forbundet en række risici med implementeringen heraf, men de vurderes at være afgrænsede og håndterbare*." Analysen opstiller herefter fire scenarier for et såkaldt enhedsberedskab, to af scenarierne går ud på, at det statslige regionale beredskab gøres kommunalt, og ikke overraskende, to scenarier, at det kommunale beredskab gøres statsligt.[98]
Om Deloitte Consultings fire scenarier skrev arbejdsgruppen, jf. ovenfor, bl.a., at de beredskabsfaglige og økonomiske konsekvenser af en eventuel strukturændring skulle analyseres nærmere, og at den foreliggende analyse ikke kunne danne grundlag for en beslutning om en ny struktur. Fra KL's side blev det desuden påpeget, at konsulentfirmaets forslag til strukturtilpasninger kun ville kunne give en mindre økonomisk gevinst i forhold til den gældende struktur, en vurdering Finansministeriets repræsentanter åbenlyst ikke var enig i.[99]
Deloitte Consultings analyse blev ifølge beredskabsinfo.dk "*et af de mest debatterede og omdiskuterede dokumenter i beredskabet nogensinde" som politikerne valgte "at sparke til hjørne" ved i stedet at indgå en toårig beredskabsaftale for 2013-14 med nogle besparelser. Desuden skulle der nedsættes et udvalg, som skulle "udarbejde et oplæg til en grundlæggende strukturændring af det samlede beredskab*."[100]
Det nye udvalg - Redningsberedskabets Strukturudvalg - fik til opgave at udarbejde et oplæg, som skulle indeholde "*En konkret model for en ny struktur for beredskabet. Modellen kan baseres på evt. tilpasninger og justeringer af én af de fire modeller for en ny struktur for beredskabet, der fremgår af Deloittes budgetanalyse*." Udvalget kom til at bestå af langt flere repræsentanter for beredskabet, end den oprindelige arbejdsgruppe fra 2012, herunder ikke mindst repræsentanter for dem, det hele handlede om, de kommunale brandvæsener og Beredskabsstyrelsen. Også den tidligere Falck-direktør og fortaler for privatisering professor emeritus Ole P. Kristensen, fik en plads i udvalget.[101]
På trods af den helt klare opgave udvalget fik pålagt, på baggrund af Deloitte Consultings analyse at fremkomme med et justeret oplæg til et enhedsberedskab, valgte udvalget med følgende begrundelse at fastholde niveaudelingen: "*Redningsberedskabet indrettes niveaudelt ud fra princippet om, at de lokale beredskaber ikke alene skal kunne løse alle opgaver*."[102] Begrundelsen er bemærkelsesværdig derved, at det heller ikke var det, Deloitte Consulting havde foreslået som en del af den fremtidige struktur, vel nærmest tværtimod. I KL blev resultatet udråbt som en "sejr", hvilket også må anses for bemærkelsesværdigt.[103]
Vi har til gode at se, ikke mindst i en verden, der fuldstændig har forandret sig siden Deloitte Consultings analyse fra 2012, om det fortsat er meningen som noget helt særegent for den offentlige opgavevaretagelse, at have et niveaudelt beredskab, hvor staten og kommunerne bruger kræfter på at kæmpe om de samme ressourcer, i stedet for sammen at kæmpe for et bedre beredskab.

8. Perspektivering

Min historie viser, at det danske brand- og redningsberedskab bærer på en lang historie om positionering og rivalisering. I Justitsministeriet kæmpede man sammen med Københavns Brandvæsen og brandinspektørerne imod, at Indenrigsministeriet skulle oprette CBU kolonner. Justitsministeriet forsøgte også at forhindre, at de private

[97] Laura Clemmensen, Susanne Nylander og Ulla Møller: Folketinget efter valget 2011. Folketinget 2012, p. 301, fva.dk: Udvalget for budgetanalyse af redningsberedskabet 2012 Budgetanalyse af redningsberedskabet Afrapportering fra Udvalget for budgetanalyse af redningsberedskabet 2012, hentet 16. februar 2025, p. 3
[98] fva.dk: Budgetanalyse af redningsberedskabet Fire scenarier for en reform af den danske beredskabsstruktur, hentet 16. februar 2025, p. 1
[99] fva.dk: Udvalget for budgetanalyse af redningsberedskabet 2012 Budgetanalyse af redningsberedskabet Afrapportering fra Udvalget for budgetanalyse af redningsberedskabet 2012, hentet 16. februar 2025, p. 21
[100] Beredskabsinfo.dk: Deloittes budgetanalyse af beredskabet kostede 9,9 mio. kr. hentet 28. februar 2025
[101] fmn.dk: Redningsberedskabets Strukturudvalg Afrapportering fra Redningsberedskabets Strukturudvalg 2014, hentet 1. marts 2025, p. 92ff
[102] Ibid, p. 84
[103] Beredskabsinfo.dk 8. juli 2014: KL: Vores beredskabsmodel sejrede, hentet 28. februar 2025

redningskorps skulle have mulighed for at slukke brande i købstæderne. Redningskorpsenes mulighed for at udføre redningsarbejde som privat forretning var desuden en torn i øjet på de kommunale beredskaber. Tilmed rivaliseres der den dag i dag mellem de kommunale beredskaber på den ene side og staten på den anden om de offentlige midler til løsning af de samme opgaver. En bagvedliggende årsag hertil synes ikke mindst – paradoksalt nok – at være, at Beredskabsstyrelsen i sin fortolkning af beredskabsloven har åbnet for en udvanding af niveaudelingen mellem det kommunale og det statslige redningsberedskab.

Ikke mindst det forhold, at det i Danmark er muligt at udlicitere redningsberedskabet til private aktører, gør det danske totalforsvar til noget særligt. Som Henrik Stevnsborg har påpeget, var redningskorpsenes beredskab integreret i Statens Civile Luftværn under besættelsen. Ifølge Stevnsborg bidrager Falck på kontrakt til den kommunale beredskabsforpligtelse med ikke færre end 109 beredskabsstationer og 23 hjælpeberedskabsstationer.[104]

Denne særlige organisering, som giver mulighed for at stille det privat finansierede beredskab til rådighed for det offentlige totalforsvar under kriser, er historisk set som påvist blevet anerkendt både i 1952-betænkningen og bredt blandt Folketingets partier. Alligevel har man, godt hjulpet af diverse offentlige tiltag fra mange forskellige sider, gjort det vanskeligere og vanskeligere at give redningskorpsene mulighed for på økonomisk forsvarlig måde at fungere i det krydsfelt. Herved har vi efter min bedste overbevisning mistet nogle af de beredskabsmæssige fordele, denne organisering indebærer, konkret eksemplificeret ved, at vi i dag ikke har et organiseret beredskab af svære kranvogne til redningsopgaver, der hurtigt kan rykke ud eksempelvis ved snekatastrofer.

En styrkelse af den del af totalforsvaret, der angår redningsberedskabet, kalder på en omkalfatring, der minimerer intern rivalisering og anerkender, at visse opgaver bedst løses i krydsfeltet mellem offentlig og privat drift.

[104] Henrik Stevnsborg: Politi og totalforsvar i Rasmus Dahlberg og Niels Klingenberg Vistisen [red.]: Totalforsvar 2.0 Erfaringer fra den kolde krig til i dag. Djøf Forlag 2026, p. 198